

RESPEKT
K PŘIROZENÝM PRÁVŮM
ČLOVĚKA

Praha, 27. února 2022

Stanovisko ČHV k vyjádření ombudsmana, které se týká problematiky Romů 2021

Kancelář veřejného obhájce lidských práv hraje důležitou roli v právní soustavě České republiky, neboť podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb. o Veřejném ochránci práv ve znění od 1. 2. 2022 se úloha veřejného ochránce specifikuje takto: „*Veřejný ochránce práv (dále jen "ochránce") působí k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod*”

Jde tedy o ochranu individuálních práv, jež může být dotčena diskriminací. Na ni jmenovitě upozorňují paragrafy § 1 odst. 5 a §21b výše uvedeného zákona. Navíc úřad ombudsmana je partnerem pro mezinárodní organizace, mimo jiné i pro oblast rovného zacházení: vždyť v roce 2009 byl ochránce v roce „*pověřen rolí národního tělesa pro rovné zacházení a ochrany před diskriminací (equality body) v souladu s právem Evropské unie*” (Zpráva veřejného ochránce práv o činnosti za 3. čtvrtletí roku 2021 s odkazem na monitorovací zprávu z r. 2020 („*Naplňování práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací*”).

Tedy v souladu s tímto zákonem se ochránce věnoval problematice diskriminace, jak vyplývá ze tří čtvrtletních zpráv za rok 2021, jež zatím byly zatím předloženy Poslanecké sněmovně.

Problém diskriminace se ovšem může vztahovat k celé skupině lidí, i když se ve svém důsledku dotýká jednotlivců. Diskriminace může vyplývat z jednotlivé zkušenosti, předsudečnosti a ze skupinové zášti či nenávisti, která může přecházet z generace na generaci, a tak se v průběhu času upevňovat. To jistě platí pro vztahy mezi nezanedbatelnou částí neromské národnostní většiny a romské menšiny. V dobách společenského neklidu taková nenávist může vést k násilnostem, jako se např. stalo v pokusu o proticikánský pogrom v Janově u Litvínova v r. 2008.

Uvedený janovský případ poukazuje na smutnou realitu české společnosti, již představuje přetrvávající skupinová zášť mezi romskou a majoritní společností. Toho si byla vědoma minulá vláda, stejně jako i její předchůdkyně, jak vyplývá z vládního dokumentu „*Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021-2030*”, který byl představen veřejnosti v dubnu r. 2021. Citujme z úvodu tohoto dokumentu: „*Situace romské menšiny patří k nejnaléhavějším otázkám české společnosti po roce 1989. Je vážnou výzvou ve sféře lidsko-právní a sociálně-ekonomické. Přes dílčí úspěchy, např. při vytváření podmínek pro emancipaci Romů, v oblasti podpory romské kultury a romského jazyka či zahájení zásadních reforem ve vztahu ke vzdělávání romských dětí a fungování institucí napomáhajících integraci Romů, se nepodařilo dosáhnout celkového pozitivního obratu. Nadále přetrvávají trendy vedoucí k marginalizaci, sociálnímu vyloučení a k územní segregaci části Romů. Romové čelí denně předsudkům, nesnášenlivosti a diskriminaci. Ačkoliv po*

RESPEKT
K PŘÍROZENÝM PRÁVŮM
ČLOVĚKA

zhroucení komunistického režimu došlo k zásadním, paradigmatickým změnám v ochraně lidských práv a při prosazování rovnosti, česká společnost stále selhává, pokud jde o efektivní ochranu práv a ochranu před diskriminací romské menšiny.“

Uvedený dokument se odkazuje na „koncepti boje proti extremismu pro rok 2020“, kterou vypracoval odbor bezpečnostní politiky ministerstva vnitra ČR v roce 2020. V něm stojí: „*Extremisté mj. zneužívají pocitu ohrožení v rámci veřejnosti. Je třeba, aby stát zaštilil aktivity k prevenci kriminality zejména v souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami, dále pak integrační aktivity pro menšiny a cizince. V neposlední řadě pak musí stát poskytovat pomoc a podporu územní samosprávě. Krajům a obcím je třeba rovněž poskytovat pomoc v oblasti shromažďovací agendy.*”

S tímto popisem situace se Český helsinský výbor ztotožňuje a zdůrazňuje, že dlouhodobě neřešený problém soužití romské menšiny s většinovou společností byl a je záminkou k tomu, aby se konstituovaly politické síly, jejichž cílem je změna demokratické podstaty státu. ČHV podotýká v této souvislosti, že uvedený dokument „*Strategie romské integrace) 2021-2030*“ neuvádí počet Romů, kteří v minulosti emigrovali z České republiky, z nichž mnozí v jiných zemích našli svůj nový domov.

Veřejný ochránce práv odmítl onen výše zmíněný vládní dokument „*Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021-2030*“ a ve svých připomínkách (Příloha č. j. KVOP-726/2021/S z 11. 1. 2021) k tomuto dokumentu

tvrdí, že *Strategie* je „*neralizovatelným dokumentem sestaveným bez znalosti věci.*“ Uvádí, že „*jeho první výhrada směřuje ke sdělení předkladatele, že není k dispozici dostatek dat pro posouzení situace, když se předmětnými otázkami zabývá celá řada ze státního rozpočtu placených neziskových organizací, ale i několik vládních výborů a agentur ke sledování téhož.*“ K tomu ČHV dodává, že ombudsman s nejvyšší pravděpodobností poukazuje na bod 2.1.1 „*Data*“ a bod 2.1.2 „*Sebeidentifikace*“ dokumentu *Strategie*, které se dotýkají především těch Romů, kteří podle tohoto dokumentu ani nejsou „*výraznými nositeli romské kultury a identity, ani nežijí v situaci sociálního Vyloučení.*“

Podle názoru ČHV byla „*Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021-2030*“ sestavena s velikou akribií. Uvedený dokument shrnuje množství údajů, a v tom spočívá jeho podstatná hodnota, i když podle mínění ČHV jde o obecný rámcový text. *Strategie* ve svém konstatování poukazuje na vlastně na totéž, co ombudsman, a to na krajně neutěšený stav v této věci – viz např. kapitolu 2.1 *Strategie*.

Ombudsman dále uvádí, že pokládá „*Agenturu pro sociální začleňování za zcela nefunkční instituci, neboť s ní řada obcí odmítá spolupracovat.*“ Právě tak kritizuje Platformu pro sociální bydlení, „*jejíž nerealizovatelné návrhy v minulém volebním období pohřbily připravovaný zákon o sociálním bydlení.*“ Dále připojuje, „*že podle jeho poznatků plyne, že za jejich působení se totiž počet vyloučených lokalit téměř ztrojnásobil.*“

RESPEKT
K PŘIROZENÝM PRÁVŮM
ČLOVĚKA

Na tomto místě ČHV považuje za vhodné uvést, že je zarážející, pokud v takové oblasti hovoří státní instituce různým jazykem¹. Ombudsmanova slova lze vyložit i tak, že by se *Agentura* měla zrušit. Ale podle mínění ČHV je taková instituce, jako je *Agentura*, snahou o civilizované řešení tak obtížného problému. Navíc z věty, že „řada obcí odmítá spolupracovat s *Agenturou*“, přece neplyne, že by jiné obce s ní nespolupracovaly a měly z toho prospěch.

Druhá ombudsmanova výhrada k uvedené *Strategii* se týká „absence důrazu na potřebnou spoluúčast Romů na řešení těchto problémů (chování v domech a bytech, veřejný pořádek, posílání dětí do škol atd.), který třeba při výčtu „strategických cílů“ zcela chybí“².

Tuto svou kritiku ombudsman konkretizuje na citátu ze *Strategie*, která se vztahuje k bytové problematice: „Romové tvoří jednu z nejohroženějších skupin na trhu s bydlením nejen z důvodu jejich velkého zastoupení mezi nízkopříjmovými domácnostmi, ale především z důvodu diskriminace a anticiganismu.“ „Je nepředstavitelné,“ pokračuje ombudsman, „že by někdo, kdo je obeznámen se životem v našich obcích, mohl něco takového považovat za reálnou skutečnost. Každý, kdo je třeba jen povrchně seznámen s problematikou bydlení Romů přece ví a potvrdí, že problémy s bydlením někteří Romové skutečně mají, ale nikoliv z důvodů diskriminace, ale proto, že značná část z nich devastuje bytový fond a přeměňuje tak části obcí ve vyloučené lokality.“

Tato citace směřuje k typickému anticiganistickému klišé, které povrchně poukazuje na tuto sociální problematiku, aniž by bralo v úvahu sociální a kulturní past, do které se dostali lidé ve vyloučených lokalitách. Na této citaci je patrný postoj ombudsmana, který neshledává složitost celé problematiky, do které jistě patří i anticiganismus. Bylo by zajímavé se zeptat ombudsmana, jak on by si představoval, jak se dá zařídit „spoluúčast Romů na řešení těchto problémů.“

ČHV dále považuje za zarážející odůvodnění, proč se ombudsman odmítl hlouběji zabývat problémem nucených sterilizací romských žen. Ve svých připomínkách, o kterých se psalo výše (Příloha č. j. KVOP-726/2021/S z 11. 1. 2021), ombudsman uvedl: „Na základě podnětů se můj předchůdce JUDr. Otakar Motejl zabýval otázkou protiprávních sterilizací a v roce 2005 vydal závěrečné stanovisko s opatřením k nápravě. JUDr. Otakar Motejl navrhl zvážít přijetí právní úpravy, která by umožnila odškodnit postižené nezákonnými sterilizacemi. Pro konstrukci takové úpravy jako inspiraci navrhl švédskou právní úpravu. Časové období,

¹ To se ostatně projevuje v napjatých vztazích mezi ombudsmanem a jeho zástupkyní Monikou Šimůnkovou. Viz článek Ireny Svobodové v Respektu ze dne 28. 1. 2021.

² ČHV k tomu uvádí, že ve *Strategii* ovšem stojí: „Účast romských dětí na nepovinném předškolním vzdělávání byla dlouhodobě nízká. Teoretické koncepce dokládají, že v případě dětí předškolního věku z prostředí sociálního vyloučení by měla být školní docházka doplněna o koordinovanou podporu rodinné péče poskytovanou odborníky a pracovníky zpravidla z neziskového sektoru, popřípadě terénními sociálními pracovníky.“ A dále: „Posilování účasti Romů na rozhodovacích procesech, podpora rozvoje jejich identity, včetně rozvoje kultury, jazyka a uchování historie, je základním předpokladem pro zlepšení situace romské menšiny i v oblastech vzdělávání, bydlení, zaměstnanosti či zdraví. Zároveň prostřednictvím komunitní práce a aktivním zapojování Romů ve všech sférách společnosti strategický cíl v oblasti emancipace přispívá k boji proti stereotypům a předsudkům, tudíž ke snižování anticiganismu ve společnosti.“ (Kapitola 3.3 *Strategie*)

RESPEKT
K PŘÍROZENÝM PRÁVŮM
ČLOVĚKA

keré by pro případné odškodnění připadalo v úvahu, mělo být dle uvedeného stanoviska omezeno existencí právních titulů pro výplatu dávek za sterilizaci, tj. léty 1973 – 1991. Vytvořením zprávy bych se musel zabývat trestněprávní i politickou rovinou případů, což mi však nepřísluší, neboť je mým posláním zejména iniciace nápravy, což učinil můj předchůdce vydáním stanoviska a moje zástupkyně tiskovou zprávou, ve které vyzvala poslance, aby projednali a přijali návrh zákona umožňující odškodnění za nezákonné sterilizace.“

ČHV v této souvislosti poukazuje na § 8 odst. 1 trestního řádu, podle něhož jsou „*státní orgány dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin*“.

Ačkoliv se v uvedených připomínkách ombudsman brání – obecně zcela správně – politizaci případů, zde by jasné obecné vyjádření, co je a co není přípustné, bylo jistě pozitivem. Na druhé straně se ombudsman ovšem ve svých vyjádřeních vyjadřuje jednostranně a nepochybně v politickém smyslu: Tak např. 8. 3. 2021 ombudsman na svém blogu uveřejnil článek „*Vtip*“, kterým reagoval na poprask, jež vyvolala skutečnost, že vrchní hygienička paní Svrčinová měla na svém Facebooku vyvěšen tento vtíp: „*Fero Lakatoš dnes vykradl svůj vlastní byt. Fero dodržuje karanténu a pracuje z domova. Buď jako Fero.*“ Paní Svrčinová se za to omluvila, ale ombudsman ve svém blogu uvedl: „*Problém máme tam, kde jej vtípoví Koniáši nechtějí vidět. Totiž v tom, že žádný vtíp nevytvořil Chánov.*“

Zdá se, že ombudsman opravdu nevnímá, jakou přehradou je vyvolávání skupinové nenávisti. Ta se vyvolává především slovy, šířenými v jakékoliv podobě. Tím hůř, chová-li se k takovým výrokům s nepatřičnou shovívavostí ombudsman. ČHV to považuje za bagatelizaci rasismu. Na druhé straně ombudsman uveřejnil v Právu 28. 1. 2022 článek „*Holokaust nebyl „obyčejný“ pogrom.*“ Tento článek obsahoval výrok: „*Měla by nás děsit ona snadnost, s jakou se to stalo. Ono zhroucení morálky a jakýchkoliv občanských cností nejen jednotlivců. To neumíme, podle mého názoru dodnes pochopit, natož vysvětlit. A že se to nemůže opakovat? S dnešní technikou? Na to se ptejme, když si připomínáme holokaust!*“

Jan Fábry, člen

Mikuláš Vymětal,

pověřený člen předsednictva Českého helsinského výboru, z. s.